

© Kancelarija zastupnika Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava, <https://www.gov.me/kzcg>. [Prevod je objavljen na zvaničnom sajtu Vlade Crne Gore i u Službenom listu Crne Gore]

© The Office of the Representative of Montenegro before the European Court of Human Rights, <https://www.gov.me/kzcg>. [Translation already published at the official website of the Government of Montenegro and in the Official Gazzette of Montenegro]

ČETVRTO ODJELJENJE

PREDMET KOPRIVICA protiv CRNE GORE

(Predstavka br. 41158/09)

PRESUDA

(Meritum)

STRAZBUR

22. novembar 2011. godine

Ova presuda je postala praosnažna u okolnostima koje su izložene u članu 44 stav 2 Konvencije. Ona može biti predmet redaktorskih izmjena.

U predmetu Koprivica protiv Crne Gore

Evropski sud za ljudska prava (Četvrto odjeljenje), zasijedajući u Vijeću sljedećeg sastava:

Nicolas Bratza, *predsjednik*
Lech Garlicki,
David Thór Björgvinsson,
Päivi Hirvelä,
Zdravka Kalaydjieva,
Nebojša Vučinić,
Vincent A. De Gaetano, *sudije*,
i Fatoş Aracı, *zamjenik sekretara odjeljenja*,

Nakon vijećanja bez prisustva javnosti, 3. novembra 2011. godine,

Donosi sljedeću presudu, koja je usvojena toga dana:

POSTUPAK

1. Predmet je pokrenut predstavkom (br. 41158/09) protiv Crne Gore koju je Sudu po članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) 31. jula 2009. godine predao crnogorski državljanin g. Veseljko Koprivica.
2. Podnosioca predstavke zastupao g. R. Prelević, advokat sa praksom u Podgorici. Vladu Crne Gore (u daljem tekstu: Vlada) zastupao je njen Zastupnik, g. Z. Pažin.
3. Podnosilac predstavke žalio se po članu 10 Konvencije da je pravosnažnom presudom u građanskom sporu koja je donesena protiv njega povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.
4. 10. maja 2010. godine predsjednik Četvrtog odjeljenja odlučio je da Vladi pošalje obavještenje o predavci. Takođe je odlučeno da se u isto vrijeme odlučuje o prihvatljivosti i o meritumu predstavke (član 29 stav 1).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

5. Podnosilac predstavke rođen je 1948. godine u Podgorici, gdje i živi.
6. Činjenice predmeta, koje su izložile strane, mogu se sumirati na sljedeći način.

A. Članak i s njim povezan građanski postupak

7. Dana 24. septembra 1994. godine članak pod nazivom "16" objavljen je u crnogorskom nedjeljniku *Liberal* koji je u to vrijeme izlazio i bio suprotstavljen Vladi. Članak koji je navodno napisao specijalni dopisnik iz Haga donio je vijest o tome da mnogim novinarima iz bivše Jugoslavije treba pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (u

daljem tekstu Tribunal) da se sudi za podstrekavanje na rat, uključujući tu i šesnaest novinara iz Crne Gore. U članku su navedena imena dva zvaničnika Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju koji su navodno pripremili dosije, a zatim je dat i spisak imena šesnaest novinara o kojima je bilo riječ. Podnosilac predstavke u ovom predmetu bio je glavni i odgovorni urednik *Liberala*, a njegov osnivač bila je tada istaknuta politička partija.

8. Dana 27. oktobra 1995. godine jedan od šesnaest novinara čije se ime pojavilo u tom članku (u daljem tekstu: tužilac), koji je i sam bio urednik značajne medijske kuće u državnom vlasništvu, podnio je tužbu za nadoknadu štete protiv podnosioca predstavke i osnivača časopisa. Tužilac je tvrdio da su tvrdnje iz članka koje su kasnije ponovljene putem drugih medija i u zemlji i u inostranstvu, bile netačne i da su nanijele štetu njegovoj časti i ugledu. On je priložio kopiju srpskih dnevnih novina *Politika* od 27. septembra 1994. godine da bi potkrijepio svoju tvrdnju da su sporne konstatacije prenošene putem drugih medija.

9. Dana 29. maja 2002. godine Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju obavijestio je Osnovni sud u Podgorici da nema nikakve informacije o tužiocu.

10. Tokom građanskog postupka, podnosilac predstavke tvrdio je da se oslanjao na informacije koje je obezbijedio specijalni dopisnik časopisa. Komentarišući konstataciju Tribunala, međutim, podnosilac predstavke je rekao:

“Mene ne interesuje to što se ne vodi postupak protiv tužioca, što je napisano u dopisu... Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, niti da li ima (tužioca) na tom spisku. Ja sam se lično uvjerio o radu tužioca kao glavnog i odgovornog urednika (dotične medijske kuće) za vrijeme dubrovačke operacije u pogledu izvještavanja....”.

11. Dana 17. maja 2004. godine Osnovni sud presudio je dijelom u korist tužioca tako što je naložio podnosiocu predstavke i osnivaču časopisa da mu zajedno plate iznos od 5.000 eura na ime nematerijalne štete koju je pretrpio. Na osnovu konstatacije Tribunala, sud je našao da su objavljene tvrdnje bile neistinite i, naročito, da podnosilac nije bio zainteresovan za njihovu vjerodostojnost. Sud je odbio da sasluša autora članka, smatrajući da je to nepotrebno imajući u vidu informacije koje je obezbijedio Tribunal. Sud je takođe bio mišljenja da je prijedlog podnosioca predstavke da se sasluša autor imao za cilj da dovede do odugovlačenja postupka jer podnosilac predstavke nije znao ni njegovu tačnu adresu. U svakom slučaju autor nije u svom tekstu pomenuo broj sudskog dosijea, datume niti bilo kakve druge podatke koji bi na uvjerljiv način potkrijepili vjerodostojnost informacije. Sud je bio mišljenja da podnosilac predstavke nije trebalo da dozvoli objavljivanje neistinite informacije, pošto to predstavlja zloupotrebu slobode izražavanja, te da je trebalo da najprije provjeri tačnost konstatacije, a ne da bezrezervno vjeruje svom dopisniku. Sud je dalje bio mišljenja da lična uvjerenja i ubjeđenja ne mogu da opravdaju objavljivanje te informacije i zaključio da je dotična tvrdnja narušila ugled i čast tužioca.

12. I tužilac i podnosilac predstavke žalili su se protiv presude. Tužilac se naročito žalio da je dosuđena naknada štete premala. Podnosilac je sa svoje strane sporio da on, kao glavni i odgovorni urednik, treba da se smatra odgovornim za objavljivanje informacije sumnjive vjerodostojnosti. On je iznio argument da je informacija bila od naročitog značaja za građane i predložio dodatne dokaze, naime, da sud sasluša njegovog kolegu kao dodatnog svjedoka, pošto je i on bio prisutan kada je primljen faks sa spornom informacijom i koga je on konsultovao kada je odlučivao o tome da li da objavi informaciju ili ne, kao i da se pogleda

dokumentarni film koji je 2004. godine emitovala ista ta medijska kuća čiji je glavni i odgovorni urednik devedesetih bio sam tužilac i koji navodno sadrži nepovoljno upućivanje na tužioca i njegov rad u to vrijeme. Podnosilac predstavke zaključio je da je, u svakom slučaju, naknada štete koja je dosuđena bila previsoka.

13. Dana 14. marta 2008. godine Viši sud u Podgorici povećao je iznos dosuđene naknade štete na 10.000 eura i procijenio troškove parnice na 5.505 eura. Na taj način ovaj sud potvrdio je obrazloženje Osnovnog suda, dodajući da je podnosilac predstavke trebalo da se fokusira na tačnost sporne informacije umjesto na to da je objavi što je prije moguće. Sud je bio stava da vjerodostojnost tvrdnji nije mogla da se utvrdi tako što je podnosilac predstavke konsultovao autora članka ili nekog drugog kolegu, već samo putem pouzdanih dokaza, koji u ovom slučaju nisu postojali. Viši sud je dalje bio mišljenja da je prema zakonima i propisima koji su bili na snazi u vrijeme kada je članak objavljen, glavni i odgovorni urednik, između ostalog, mogao da se smatra odgovornim za objavljivanje netačne informacije (v. stav 32 ove presude). Sud nije pominjao dokumentarni film koji je navodio podnosilac predstavke.

14. Dana 6. novembra 2008. godine Vrhovni sud Crne Gore izmijenio je presudu Višeg suda i smanjio dosuđenu naknadu štete i troškove na 5.000 eura, odnosno na 2.677,50 eura.

B. Postupak izvršenja

15. Dana 5. juna 2009. godine Osnovni sud naložio je isplatu iznosa koji je dosudio Viši sud.

16. Dana 17. novembra 2009. godine Osnovni sud je izdao još jedan nalog, precizirajući da isplatu treba obavljati redovnim prenosima jedne polovine zarade podnosioca predstavke koju je on dobijao radeći u jednom drugom časopisu.

17. Dana 17. novembra 2010. godine, nakon što je podnosilac predstavke podnio zahtjev, Osnovni sud je obustavio izvršenje presude Višeg suda. U isto vrijeme, Osnovni sud potvrdio je da iznos koji podnosilac predstavke ima da plati jeste iznos koji je odredio Vrhovni sud i da taj iznos ima da se plaća redovnim prenosima sredstava tužiocu u iznosu polovine zarade podnosioca predstavke.

18. Do 14. oktobra 2011. godine podnosilac predstavke platio je ukupno 852,99 eura.

C. Ostale relevantne činjenice

19. Izgleda da je od marta 2005. godine prestao da postoji osnivač časopisa i tako je podnosilac predstavke ostao jedini dužnik.

20. Penzija podnosioca predstavke između 2004. i 2005. godine kretala se između 170 i 300 eura mjesečno.

21. Prosječni mjesečni prihod u Crnoj Gori kada je donesena relevantna odluka bio je 195 eura 2004. godine i 416 eura 2008. godine. Finansijski brokeri imali su najveće prihode i to u prosjeku 345 eura 2004. godine, odnosno 854 eura 2008. godine.¹

22. U spisima predmeta ne postoje primjerci članaka koji bi se odnosili na spornu informaciju i koje su eventualno objavili drugi mediji, osim kopije dijela članka koji je objavila *Politika* (v. stav 8 ove presude).

23. Neutvrđenog datuma nakon što je objavljen sporni članak još jedan novinar sa spiska od šesnaest novinara podnio je privatnu krivičnu tužbu protiv podnosioca predstavke za klevetu. 20. septembra 1995. godine Osnovni sud proglasio je podnosioca predstavke krivim i naložio mu da plati novčanu kaznu od 800 dinara (YUD) i troškove u iznosu 100 dinara (YUD). 23. novembra 1999. godine Viši sud odbacio je krivičnu tužbu pošto je u međuvremenu došlo do zastare. U spisu predmeta nema informacija o tome da li su drugi novinari čija su se imena našla u članku pokrenula bilo građanske bilo krivične postupke protiv podnosioca predstavke.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Ustav Crne Gore iz 2007. godine (Službeni list br 1/07)

24. Relevantne odredbe Ustava glase:

Član 47

“Svako ima pravo na slobodu izražavanja...

Pravo na slobodu izražavanja može se ograničiti samo pravom drugoga na dostojanstvo, ugled i čast....”

Član 147 §§ 1 i 2

Zakon ... ne može imati povratno dejstvo.

Izuzetno, pojedine odredbe zakona, ako to zahtijeva javni interes..., mogu imati povratno dejstvo

Član 149

“Ustavni sud odlučuje ...

(3) ... o ustavnoj žalbi zbog povrede ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom, nakon iscrpljivanja svih djelotvornih pravni sredstava ...”

25. Ustav je stupio na snagu 22. oktobra 2007. godine.

B. *Zakon o Ustavnom sudu Crne Gore*; Službeni list 64/08)

26. Članom 34 predviđa se, između ostalog, da iako odluke po ustavnoj žalbi mogu da se objave u Sužbenom listu, one moraju biti objavljene na web stranici Ustavnog suda.

27. Članovima 48 do 59 predviđaju se još neki detalji vezani za postupak po ustavnoj žalbi. Naročito se u članu 56 predviđa da kada Ustavni sud utvrdi da je došlo do povrede ljudskog prava i slobode, on ukida spornu odluku u cijelini ili dijelom i vraća predmet na ponovni postupak organu koji je donio ukinuti akt.

28. Zakon o Ustavnom sudu stupio je na snagu u novembru 2008. godine.

C. Poslovnik Ustavnog suda Crne Gore; objavljen u Službenom listu Crne Gore br. 33/09)

29. Pravilo 93(2) predviđa da se javnost rada Ustavnog suda ostvaruje, između ostalog, objavljivanjem odluka u Službenom listu Crne Gore i na web stranici Ustavnog suda.

D. Zakon o obligacionim odnosima; objavljen u Službenom listu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i Službeni list Savezne Republike Jutoslavije br. 31/93)

30. Članom 128 uređuje se odgovornost za materijalnu štetu koja je izazvana tako što je fizičko lice narušilo ugled nekog drugog lica ili izjavljivalo ili širilo neistinite navode kada je to fizičko lice znalo ili je trebalo da zna da su ti navodi neistiniti.

31. Po članovima 199 i 200, između ostalog, svako ko je pretrpio duševnu patnju kao posljedicu narušavanja ugleda i časti može, u zavisnosti od trajanja i intenziteta te patnje, podnijeti tužbu za finansijsku nadoknadu pred građanskim sudovima i, uz to, tražiti druge oblike pravnog lijeka “koje mogu” pružiti adekvatnu nenovčanu naknadu.

E. Zakon o javnom informisanju; objavljen u Službenom listu Republike Crne Gore br. 56/93)

32. Članom 62 predviđa se da ukoliko je neistinita informacija, koja je narušila čast ili ugled drugog lica, objavljena u javnom glasilu, zainteresovano lice ima pravo da tuži relevantnog autora, glavnog i odgovornog urednika, osnivača i izdavača i traži finansijsku naknadu.

F. Zakon o medijima; objavljen u Službenom listu RCG br. 51/02 i 62/02 i Sl. listu CG br. 46/10)

33. Članom 20 ovog Zakona predviđa se da ako je čast i integritet nekog lica narušen informacijom objavljenom u medijima, to lice može da podnese tužbu za naknadu štete protiv autora i osnivača konkretnog medija.

34. Ovaj Zakon stupio je na snagu 2002. godine.

G. Relevantna sudska praksa²

35. Od 21. jula 2011. godine Ustavni sud ispitao je ukupno 705 ustavnih žalbi: 351 su odbačene po proceduralnoj osnovi, 333 su odbijene u meritumu, u tri predmeta postupak je obustavljen, a u četiri je ispitivanje odloženo. Do navedenog datuma, četrnaest ustavnih žalbi je prihvaćeno, od čega prva 8 jula 2010. godine, a odluka u tom predmetu objavljena je u Službenom listu 26. novembra 2010. godine.

36. Jedan dokument koji sadrži 77 odluka koje su donesene 2009. godine postavljen je na web stranicu Ustavnog suda neodređenog datuma 2010. godine. Još jedan dokument u kome se nalazi 205 odluka, od 337 koje su donesene 2010. godine, postavljen je na web stranicu neodređenog datuma nakon 17 maja 2011. godine. Do 21. jula 2011. godine na web stranici Ustavnog suda nije objavljena nijedna od 291 odluke koje su donesene 2011. godine.

37. Do navedenog datuma trinaest odluka je objavljeno u Službenom listu, a u svih trinaest usvojene su ustavne žalbe.

PRAVO

I. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 10 KONVENCIJE

38. Podnosilac predstavke žalio se po članu 10 Konvencije da je njegovo pravo na slobodu izražavanja povrijeđeno pravosnažnom presudom suda u građanskom postupku koja je donesena protiv njega.

39. Član 10 glasi:

1. "Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanje i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice...
2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu...radi zaštite ugleda ili prava drugih..."

A. Prihvatljivost

1. Argumenti strana

40. Vlada je iznijela argument da podnosilac predstavke nije iscrpio sve djelotvorne pravne lijekove u domaćem sistemu. Naročito je propustio da uloži ustavnu žalbu.

41. Podnosilac predstavke konstatovao je da ustavna žalba nije djelotvoran pravni lijek u domaćem pravnom sistemu. On smatra da postupak koji slijedi nakon ustavne žalbe traje predugo, u prosjeku dvije godine. Nadalje je konstatovao da čak i ako se takva žalba prihvati, Ustavni sud može samo da poništi spornu odluku i naloži da se predmet ponovo ispita, dok bi podnosilac predstavke morao da pokrene još jedan niz postupaka da bi dobio pravičnu naknadu za štetu koju mu je nanijela odluka za koju bi se eventualno utvrdilo da je bila neustavna.

2. Relevantni principi

42. Sud ponavlja da, prema utvrđenoj sudskoj praksi suda, svrha pravila o domaćim pravnim lijekovima iz člana 35 stav 1 Konvencije jeste da se Stranama ugovornicama ponudi prilika da spriječe ili isprave navodnu povredu prava prije nego što se izvedu pred Sud. Međutim, jedini pravni lijekovi koje treba iscrpiti su oni koji su djelotvorni.

43. Obaveza je Vlade koja tvrdi da domaći pravni lijekovi nisu bili iscrpljeni da uvjeri Sud da je taj pravni lijek bio djelotvoran, dostupan i u teoriji i u praksi u relevantnom vremenskom periodu, odnosno, da ga je bilo moguće iskoristiti, da je bio takav da je mogao da pruži pravno sredstvo za rješavanje tužbe podnosioca predstavke i da su se njime nudili razumni izgledi za uspjeh. Međutim, kada je ovaj teret dokazivanja zadovoljen, tada je dužnost podnosioca predstavke da pokaže da je pravni lijek koji je ponudila Vlada zapravo iscrpljen ili da je iz nekog razloga bio neadekvatan i nedjelotvoran u konkretnim okolnostima ili da su

postojale posebne okolnosti koje su ga oslobađale od obaveze da taj pravni lijek iscrpi. (v. *Akdivar i ostali protiv Turske*, 16. septembar 1996. godine, stav 65, *Izveštaji o presudama i odlukama* 1996-IV).

44. Sud konstatuje da se u primjeni ovog pravila mora na pravi način omogućiti da se u obzir uzme kontekst predmeta. Shodno tome, prepoznato je da se član 35 stav 1 mora primjenjivati sa određenim stepenom fleksibilnosti i bez pretjeranog insistiranja na formi (v. *Akdivar i ostali*, navedeno ranije u tekstu ove presude, stav 69).

3. Ocjena Suda

45. Sud konstatuje da su nakon što je u oktobru 2007. godine uveden institute ustavne žalbe, one bile sistematično odbijane ili odbacivane sve do jula 2010. godine kada je donesena prva odluka kojom se prihvata takva žalba, a koja je objavljena više od četiri mjeseca kasnije.

46. Sud dalje konstatuje da do 31. jula 2009. godine, na dan kada je podnosilac predstavke podnio svoju predstavku ovom Sudu, nijedna ustavna žalba nije bila prihvaćena, niti je ijedna odluka po ustavnoj žalbi bila dostupna javnosti, iako je ustavna žalba kao institut postojala već oko godinu i devet mjeseci. Takva se situacija nastavila do nepreciziranog datuma 2010. godine, s tim što većina odluka nije objavljena čak ni nakon toga. Pošto je podnosilac predstavke podnio svoju predstavku Sudu prije nego što je objavljena ijedna odluka Ustavnog suda i pošto se prilikom analize pitanja da li su iscrpljeni domaći pravni lijekovi obično u obzir uzima datum kada je predstavka podnesena, Sud smatra da podnosilac predstavke nije imao obavezu da iscrpi ovaj konkretan pravni put prije nego što se obratio Strazburu (v. *mutatis mutandis*, *Vinčić i ostali protiv Srbije*, br. 44698/06 et seq. stav 51, 1. decembar 2009. godine, kao i *Cvetković protiv Srbije*, br. 17271/04, stav 41, 10. jun 2008. godine). Stoga se prigovor Vlade u ovom pogledu mora odbiti. Sud može u budućim predmetima ponovo razmotriti svoj stav ukoliko Vlada pokaže, pozivajući se na konkretne objavljene odluke, da je ovaj pravni lijek djelotvoran, što će za posljedicu imati da će podnosioci predstavke morati najprije da iscrpu taj pravni lijek pa tek onda da podnesu predstavku Sudu (v. *mutatis mutandis*, *Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], br. 13378/05, stavovi 43-44, 29. april 2008. godine).

47. Sud navodi da predstavka podnosioca nije očigledno neosnovana u smislu člana 35 stav 3 Konvencije. Sud dalje konstatuje da predstavka nije neprihvatljiva ni po kom drugom osnovu. Stoga se ona mora proglasiti prihvatljivom.

B. Meritum

1. Argumenti strana

(a) Argumenti podnosioca predstavke

48. Podnosilac predstavke konstatovao je da presude domaćih sudova nisu u skladu sa zakonom, pošto je trebalo da sudovi primijene Zakon o medijima iz 2002. godine koji nije predviđao odgovornost glavnog i odgovornog urednika, te članove 198 i 199 Zakona o obligacijama koji predviđaju druga pravna sredstva (v. stavove 30, 31, 33 i 34 ove presude).

49. Podnosilac predstavke ponovio je da su domaći sudovi odbacili sve dokaze koje je on predlagao da izvede da bi se utvrdilo da je postupio u dobroj vjeri i da se utvrdi da li je

objavljivanje pomenutog članka bilo u službi bilo kog javnog interesa. Konkretno, oni su odbili da saslušaju svjedoke koje je on predložio i da pogledaju dokumentarni film (v. stav 13 ove presude).

50. Podnosilac predstavke dalje je ustvrdio da u to vrijeme nije bilo zvaničnih kontakata između Tribunala i tadašnje Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) čiji je dio bila Crna Gora, niti je u Crnoj Gori bilo dostupne Internet konekcije. U tom svjetlu on je u potpunosti zavisio od specijalnog dopisnika i njegovog zdravog suda o uređivačkoj politici njegovog oponenta. Nadalje, sam tužilac nije ni na koji način pokušao da porekne informaciju o kojoj je riječ.

51. On je konstatovao da je njegova izjava koja je citirana u presudi Osnovnog suda (v. stav 10 ove presude) bila više interpretacija domaćeg sudije onoga što je on rekao na suđenju kada nije imao advokata kao zastupnika. Ono što je on time mislio bilo je da je svako ko je posmatrao uređivačku politiku tužioca u relevantnom vremenskom periodu mogao lako da povjeruje da Tribunal istražuje njegovu ulogu u tome.

52. I na kraju, podnosilac predstavke konstatovao je da dosuđena naknada štete nije bila srazmjerna, s obzirom na njegove skromne prihode u to vrijeme (v. stav 20 ove presude).

(b) Argumenti Vlade

53. Vlada je konstatovala da su odluke u domaćem sistemu u skladu sa zakonom pošto Ustav zabranjuje retroaktivnu primjenu zakona i drugih propisa, te da nema pravnog osnova za primjenu zakona donesenog 2002. godine (v. stav 24 ove presude).

54. Vlada je ponovila da pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno pravo već da je ograničeno u značajnoj mjeri, između ostalog i interesima zaštite časti i ugleda drugih.

55. Vlada je konstatovala da član 10 predviđa ne samo slobodu medija da informišu javnost već i pravo javnosti da bude na pravi način informisana, s tim što je to naročito važno kada je riječ o Tribunalu i postupcima za ratne zločine koji predstavljaju pitanje od najšireg javnog interesa. Vlada se saglasila da, iako su za društvo važne javne rasprave o ovim pitanjima, uključujući i pitanje uredničke politike, naročito tokom rata, i iako su one potpuno legitimne u demokratskom društvu, ipak je neprihvatljivo da se pogrešno informiše javnost tako što se objavljuju tvrdnje da je protiv nekoga otvoren međunarodni krivični postupak kada to nije tako.

56. Vlada je navela da je informacija o kojoj je riječ sasvim jasno iznošenje činjenica, za koje se pokazalo da su apsolutno netačne (v. stav 9 ove Presude), te da je cilj same informacije bio da se diskredituje tužilac. Domaći sudovi pouzdano su utvrdili da podnosilac predstavke nije postupao u dobroj vjeri, pošto dotična informacija nije bila ništa više do otkucani spisak imena bez datuma i bez objašnjenja koje bi moglo da vodi do zaključka da je Tribunal na bilo koji način zainteresovan za novinare koji su navedeni na tom spisku.

57. Vlada je dalje istakla neprofesionalan stav podnosioca predstavke jer on nije provjerio vjerodostojnost informacije, a naročito njegovu nezainteresovanost za tačnost informacije (v. stav 10 ove presude). Domaći sudovi su legitimno odbili da saslušaju svjedoka kojeg je podnosilac predstavke predložio i valjano su obrazložili tu svoju odluku. Po mišljenju Vlade, podnosilac predstavke nije dokazao u postupku pred domaćim sudovima da je dopisnik imao uopšte imao status dopisnika u *Liberalu* ili da je autor članka.

58. Vlada je osporila tvrdnju podnosioca predstavke da njegova izjava nije tačno citirana, pošto on nikada ranije nije dao nikakav prigovor na sudski zapisnik, iako je imao pravnog zastupnika.

59. I na kraju, Vlada je izrazila sumnju da je jedini prihod podnosioca predstavke njegova penzija.

60. Vlada je zaključila da je zadiranje domaćih sudova u pravo podnosioca predstavke na slobodu izražavanja u ovom konkretnom slučaju imalo legitiman cilj i da je dosuđena naknada štete srazmjerna tom cilju, naročito s obzirom na činjenicu da su informaciju o kojoj je riječ dalje prenijele novinske agencije širom bivše Jugoslavije, kao i Radio Slobodna Evrope, čime je ona stigla do velikog broja ljudi.

2. Relevantni principi

61. Sud naglašava da u demokratskom društvu novinari imaju funkciju od suštinskog značaja. Iako oni ne smiju da prekorače određene granice, naročito kada je riječ o ugledu i pravima drugih, njihova je dužnost ipak da prenose – na način koji je u skladu sa njihovim obavezama i odgovornošću – informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa. Novinarska sloboda takođe obuhvata i moguće pribjegavanje određenom stepenu pretjerivanja, ili čak provokacije (v. *Dalban protiv Rumunije* [GC], br. 28114/95, § 49, ECHR 1999-VI).

62. Prvenstveno su domaće vlasti te koje treba da ocijene da li postoji “urgentna društvena potreba” za ograničenje slobode izražavanja i, u donošenju te odluke domaće vlasti uživaju određeno polje slobodne procjene (v. *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [GC], br. 21279/02 i 36448/02, stav 45, ECHR 2007-...). U slučajevima koji se odnose na novinare, polje slobodne procjene Države ograničeno je interesima demokratskog društva da se obezbijedi i održava sloboda štampe. Zadatak suda u vršenju nadzorne funkcije jeste da razmatra navodno zadiranje u tu slobodu u svjetlu predmeta kao cjeline i da utvrdi da li su razlozi koje navode državne vlasti da bi opravdali dotično zadiranje “relevantni i dovoljni”, te da li su preduzete mjere srazmjerne legitimnom cilju čijem se ostvarenju teži (v. *Vogt protiv Njemačke*, 26. septembar 1995. godine, stav 52, serija A br. 323; i *Jerusalem protiv Austrije*, br. 26958/95, § 33, ECHR 2001-II).

63. Treba pažljivo napraviti i razliku između činjenica i vrijednosnih sudova. Postojanje činjenica može da se pokaže, dok za istinitost vrijednosnih sudova ne može da se pruži dokaz (v. *Cumpăna i Mazăre protiv Rumunije* [GC], br. 33348/96, § 98, ECHR 2004-XI, i *Kasabova protiv Bugarske*, br. 22385/03, § 58 *in limine*, 19. april 2011. godine).

64. Član 10 Konvencije, međutim, ne garantuje u cjelosti neograničenu slobodu izražavanja čak ni za izvještavanje o pitanjima koja su predmet ozbiljne zabrinutosti građana. Po stavu 2 člana 10 ostvarivanje te slobode nosi sa sobom “dužnosti i odgovornosti”, što se takođe odnosi i na novinare. Te “dužnosti i odgovornosti” moraju poprimiti veliki značaj kada se radi o pitanju, kako je ovdje slučaj, napada na ugled pomenutih pojedinaca i o podriivanju “prava drugih”. Zbog “dužnosti i odgovornosti” koje su svojstvene ostvarivanju slobode izražavanja, zaštita koja se članom 10 obezbjeđuje novinarima u vezi sa izvještavanjem o pitanjima od opšteg interesa uslovljena je time da oni djeluju u dobroj vjeri da bi obezbijedili tačne i pouzdane informacije u skladu sa etikom novinarstva (v. *mutatis mutandis*, *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [GC], br. 21980/93, stav 65, ECHR 1999-III; i *Rumyana*

Ivanova protiv Bugarske, br. 36207/03, § 61, 14. februar 2008, te *Kasabova protiv Bugarske*, pomenuto ranije u tekstu ove presude, stav 63).

65. I na kraju, iznos dosuđene naknade štete mora “da bude u razumnom odnosu srazmjernosti sa ...(moralnom)... štetom ... koju je pretrpio” dotični tužilac (v. *Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 13. jul 1995. godine, stav 49 Serija A br. 316-B; *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 68416/01, stav 96, ECHR 2005 - II, gdje je Sud bio mišljenja da naknada štete “koja je dosuđena... iako je bila relativno skromna prema savremenim standardima... (bila je)... veoma značajna kada se stavi u odnos sa skromnim prihodima i resursima podnosioca predstavke ...” i, kao takva, predstavljala je povredu Konvencije; v. takođe *Lepojić protiv Srbije* br. 13909/05, § 77 *in fine*, 6. novembar 2007. godine, gdje je utvrđeno da je obrazloženje domaćih sudova bilo nedovoljno, s obzirom na, između ostalog, iznos dosuđene naknade štete i troškova koji su iznosili otprilike osam prosječnih mjesečnih zarada).

3. Ocjena Suda

66. U ovom konkretnom slučaju, Sud smatra da pravosnažna presuda u građanskom postupku nedvojbeno predstavlja zadiranje u pravo podnosioca predstavke na slobodu izražavanja. U svjetlu relevantnih odredbi Zakona o obligacijama i zabrane retroaktivne primjene zakona po Ustavu Crne Gore, Sud je uvjeren da je to zadiranje bilo “propisano zakonom” u smislu člana 10 stav 2 Konvencije (v. stavovi 24, 30 i 31 ove presude). Sud ne smatra da se član 198 na koji se poziva podnositelj predstavke (v. stav 30 ove Presude) može primijeniti u ovom predmetu, pošto se on odnosi na naknadu materijalne štete. Sud dalje prihvata da je sporna presuda donesena radi ostvarenja legitimnog cilja, naime “radi zaštite ugleda” drugoga. Ono što ostaje da se riješi, stoga, jeste da li je to zadiranje bilo “neophodno u demokratskom društvu”.

67. U vezi sa tim, Sud smatra da je sporni članak sasvim jasno bio baziran na navođenju činjenice koja kao takva može da se dokaže. Stoga se mora ispitati da li je bilo posebnih osnova u posebnim okolnostima ovog predmeta da se traži od podnosioca predstavke i glavnog i odgovornog urednika časopisa da provjeri da li je informacija, kojom je navodno oklevetan tužilac, imala činjenični osnov. Sud napominje u vezi sa tim da je informacija predstavljala ozbiljnu optužbu protiv tužioca, što je još više istaknuto senzitivnošću regionalnog konteksta u vrijeme kada je ona objavljena. U prilog tome, Sud smatra da je prije emitovanja informacije u javnost bilo potrebno biti naročito oprezan. Nadalje, situacija se mora ispitati onako kakva je bila za podnosioca predstavke u vrijeme kada je objavljena, a ne uz naknadno razumijevanje događaja na osnovu informacija iz pisma Tribunala koje je dobijeno u toku postupka pred domaćim sudovima mnogo vremena poslije cijelog događaja (v. stav 9 ove presude; v. takođe *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway*, naveden ranije u tekstu ove presude, stav 66 *in fine*).

68. Sud primjećuje da netačnost objavljene informacije jeste, u suštini, i osnovni razlog zbog koga su domaći sudovi dosudili naknadu štete. Podnositelj predstavke, sa svoje strane, izložio je da je bilo nemoguće da on provjeri tačnost poruke specijalnog dopisnika, jer u relevantnom vremenskom periodu nije bilo internet veze niti zvaničnih kontakata između SRJ i Tribunala. Domaći sudovi sami su utvrdili tek 2002. godine da je informacija bila netačna, dakle šest godina i sedam mjeseci nakon što je pokrenut postupak pred domaćim sudovima. Međutim, nejasno je da li je razlog za to bila neaktivnost domaćih sudova u vezi sa tim ili nije bilo moguće ranije utvrditi vjerodostojnost informacije.

69. Sud smatra da, u odsustvu zvaničnih kontakata i Interneta, nije bilo razloga da podnosilac predstavke bar ne pokuša da kontaktira sam Tribunal drugim putem (telefonom, faksom, poštom) da bi provjerio postojanje činjenične osnove za pomenutu tvrdnju. Sud je svjestan da su vijesti roba kojoj brzo ističe rok trajanja i da odlaganje objavljivanja vijesti, čak in a kratko vrijeme, može u velikoj mjeri da joj oduzme vrijednost i zanimljivost (v. između ostalog, Bozhkov protiv Bugarske, br. 3316/04 stav 49, 19. april 2011. godine i tu citirani izvori.) Međutim, u ovom slučaju, članak nije objavljen u dnevnim novinama, već u nedjeljniku, što znači da je podnosilac predstavke imao više vremena da izvrši provjeru. Uz to, izjava podnosioca predstavke data tokom domaćeg postupka jasno implicira da njega nije zanimalo da provjeri istinitost ili pouzdanost informacije prije nego što je objavi (v. stav 10 ove presude).

70. Iako je Vlada izrazila sumnju da je dopisnik bio autor članka, Sud konstatuje da je podnosilac predstavke predložio tokom postupka pred domaćim sudovima da sudovi saslušaju i dopisnika i drugog novinara koji je bio prisutan u prostorijama časopisa kada je faksom stigla sporna informacija (v. stavove 57, 11, 12 i 13 ove presude, tim redom). Međutim, sudovi su odbili da saslušaju predložene svjedoke.

71. Čak iako se može tvrditi da je u naročitim okolnostima ovog predmeta podnosilac predstavke trebalo da lično preduzme mjere da bi potvrdio tačnost sporne informacije, Sud ipak smatra da lice koje je bilo u najboljoj poziciji da provjeri tačnost informacije jeste bio specijalni dopisnik. Značajno je da je svo vrijeme podnosilac predstavke tvrdio da je imao povjerenja u profesionalizam specijalnog dopisnika časopisa i zbog toga je tražio da domaći sudovi saslušaju specijalnog dopisnika. Sudovi su odbili da to urade (stavovi 11 i 49 ove presude). Podnosicu predstavke na taj način uskraćena je prilika da pokuša da razjasni situaciju. Sud podsjeća da nije, u principu, nespojivo sa članom 10 da se u postupcima za klevetu na optuženoga stavi teret dokazivanja istinitosti klevetničkih izjava u skladu sa standardima građanskog prava. Međutim, optuženome se moraju dati realne mogućnosti da to učini (v. *Kasabova protiv Bugarske*, citirano ranije u ovoj presudi, stav 58 *in limine*, i relevantni izvori navedeni u toj predudi).

72. Iako je uzeo u obzir sve navedeno, Sud je spreman da prihvati da podnosilac predstavke nije preduzeo adekvatne korake da provjeri vjerodostojnost sporne informacije, ali priznaje takođe da su domaći sudovi, sa svoje strane, imali veoma ograničen pristup cijeloj stvari kada su odbili prijedloge podnosioca predstavke da saslušaju relevantne svjedoke. Međutim, Sud ne smatra da je potrebno da se o ovim pitanjima zauzme čvrst stav, jer u svakom slučaju smatra da je dosuđena naknada štete protiv podnosioca predstavke bila nesrazmjerna (v. *mutatis mutandis*, *Kasabova protiv Bugarske*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 68).

73. Sud je stava da su dosuđena naknada štete i troškovi postupka veoma veliki kada se stave u odnos sa prihodom podnosioca predstavke u to vrijeme, pošto su otprilike dvadeset i pet puta veći od penzije podnosioca predstavke (v. stavove 14 i 20 ove presude, te *Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, citirano ranije u tekstu ove presude; i *Lepojić protiv Srbije*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 77 *in fine*). Iako je Vlada osporila da je penzija podnosioca predstavke bila jedini njegov prihod, Vlada nije dostavila nikakav dokaz za to (v. stav 59 ove presude). Sud napominje da se u nalogu za izvršenje od 17. novembra 2009. godine implicira da je podnosilac predstavke u to vrijeme radio za drugi časopis (v. stav 16 ove presude). Međutim, u spisu predmeta nema informacije da je on takođe radio i u vrijeme kada su donesene domaće presude. U svakom slučaju, Sud smatra da su naknada štete i troškovi koje je po nalogu suda podnosilac predstavke trebalo da plati tužiocu veoma

značajni čak i kada se uporede sa najvišim prihodima u tuženoj državi generalno gledano (v. stav 21 u tekstu ove presude, v. takođe *mutatis mutandis*, *Sorguç protiv Turske*, br. 17089/03, stav 37, ECHR 2009-... (izvodi)).

74. U zaključku, Sud smatra da su dosuđena naknada štete i troškovi postupka u ovom konkretnom predmetu bili nesrazmjerni sa legitimnim ciljem istih (v. *mutatis mutandis*, *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 97). Slijedi da zadiranje u pravo podnosioca predstavke na slobodu izražavanja nije bilo “neophodno u demokratskom društvu”

75. Stoga Sud utvrđuje da je došlo do povrede člana 10 Konvencije.

II. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

76. Relevantne odredbe ovog člana glase:

Član 41

“Kada Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice o kojoj je riječ omogućava samo delimičnu odštetu, Sud, ako je to potrebno, pruža pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

77. Podnosilac predstavke potraživao je 7.667,50 eura na ime naknade materijalne štete, što je iznos koji odgovara iznosu naknade štete i troškova postupka koji su dosuđeni protiv njega u postupcima pred domaćim sudovima. Takođe je potraživao 5.000 eura na ime naknade nematerijalne štete i 593 eura na ime troškova i izdataka za postupak pred Sudom.

78. Vlada je osporila zahtjev za naknadom materijalne i nematerijalne štete. Vlada je izmijela argument da ne postoji uzročno posljedična veza između naknade štete i moguće povrede člana 10. I na kraju, presuda domaćih sudova nije još uvijek izvršena i podnosilac predstavke nije platio dosuđeni iznos. Vlada je prepustila ocjeni suda zahtjev podnosioca predstavke za nadoknadu troškova i izdataka.

79. Sud smatra da ovo pitanje još nije zrelo za odluku. Shodno tome, Sud ga zadržava i kasniju će proceduru utvrditi u zavisnosti od sporazuma koji postignu strane (pravilo 75 stav 1 Poslovnika suda).

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Proglašava* predstavku prihvatljivom;
2. *Smatra* da je došlo do povrede člana 10 Konvencije;
3. *Smatra* da pitanje predstavke vezano za član 41 Konvencije nije zrelo za odluku i shodno tome
 - (i) *zadržava* pomenuto pitanje u cjelini;

(ii) *poziva* strane da u roku od tri mjeseca od datuma na koji presuda postane pravosnažna u skladu sa članom 44 stav 2 Konvencije, predaju svoja pisana zapažanja o ovoj stvari, a naročito, da obavijeste Sud o bilo kakvom sporazumu koji bi eventualno postigli;

(iii) zadržava dalju procedure i *prenosi* na predsjednika Vijeća ovlašćenje da je utvrdi ukoliko to bude potrebno.

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanoj formi 22. novembra 2011. godine prema Pravilu 77 stavovi 2 i 3 Poslovnika.

Fatoş Aracı
Zamjenik sekretara

Nicolas Bratza
Predsjednik

¹ Podaci su uzeti sa web stranice Zavoda za statistiku Crne Gore 21. jula 2011. godine <http://www.monstat.org/cg/page.php?id=24&pageid=24> .

² Podaci se baziraju na Biltenima i Saopštenjima koja je objavio Ustavni sud na svojoj web stranici do 21. jula 2011. godine (<http://www.ustavnisudcg.co.me/aktuelnosti.htm>) i na Službenim listovima.